

Dzięciołek - *Dryobates minor* (Linnaeus, 1758)

Status gatunku: średnio licznie lęgowy, osiadły

Środowisko: Na Mazowszu preferował lasy lęgowe, zwłaszcza w dolinach rzecznych oraz grądy, rzadko spotykany w borach sosnowych i mieszanych, nieliczny w parkach miejskich i starych sadach oraz zadrzewieniach liściastych w krajobrazie rolniczym, ponadto spotykano lęgi w alejach wierzbowych w sąsiedztwie wsi.

Rozmieszczenie i liczebność: Populację lęgową zasiedlającą Mazowsze oszacowano na 6000-8000 par. Z terenu Niziny Mazowieckiej zebrano dane o gęstości występowania na powierzchniach jednorodnych i krajobrazowych (tab. Xx). Najwięcej powierzchni ilościowych wykonano na Nizinie Środkowomazowieckiej – 22, z tego 17 to powierzchnie jednorodne krajobrazowo, w tym niemal wszystkie jakie badano w były wyznaczone w lasach lęgowych. Powierzchnie krajobrazowe badano głównie na Nizinie Południowopodlaskiej – 15, z tej liczby 10 w krajobrazie rolniczym. Największe zagęszczenia osiągał w dolinach rzecznych, przykładowo w dolinie Wisły w lesie lęgowym 1,8p/10 ha ($\bar{x}=0,9p/10$ ha) (Keller et al. 2017), a najwyższe zagęszczenie krajobrazowe w dolinie Pilicy wyniosło 6,7p/10 km² (Chmielewski 2002) (tab. Xx). Średnie zagęszczenie na powierzchniach jednorodnych na Mazowszu osiągało zaledwie 0,3p/10ha, jednak uwzględniając tylko powierzchnie do 47 ha – 0,7p/10ha. Zagęszczenie krajobrazowe na powierzchniach w dolinach rzecznych było dwukrotnie wyższe ($\bar{x}=2,5p/10$ km²) niż w krajobrazie rolniczym ($\bar{x}=1,3p/10$ km²). Nieliczne dane z powierzchni jednorodnych mogą być obciążone błędem wynikającym z małej próby, jednak potwierdzają one dane krajowe, i tak w lęgach jak się wydaje preferowanych przez ten gatunek zagęszczenie było najwyższe i wyniosło 0,9p/10ha, w grądach 0,5p/10ha a najniższe w borach sosnowych i mieszanych zaledwie 0,2p/10ha.

Stosunkowo najwięcej danych o dzięciołku zebrano przy okazji inwentaryzacji ptaków lęgowych w dolinach rzecznych. Były to inwentaryzacje ekstensywne, stąd do przedstawionych danych należy podchodzić z zastrzeżeniem, mając na uwadze trudności metodyczne w ocenie liczby par lęgowy tego gatunku. Przedstawione oceny należy traktować jako proporcje i różnicowanie liczby par lęgowych. Doliny lub ich fragmenty z większą powierzchnią lasów lęgowych i starych zadrzewień wierzbowych charakteryzowały się liczniejszym występowaniem. Przykładowo w niewielkiej dolinie Mogielanki (6,4 km², 30 km długość koryta) porośniętej w znacznym stopniu lęgiem przystrumykowym od źródeł do ujścia stwierdzono w roku 1991 aż 25-26 par (S. Chmielewski), z kolei w podobnych

dolinach Zwolenki (15 km², 25 km) w roku 2006 tylko 6-7 par (Osojca i Chołuj 2008), w dolinie Krępianki (6 km², 32 km) w roku 1997 zaledwie 7 par a w r. 2016 tylko jedna (Czekaj 2017), w dolinie Okrzejki (74 km) ze starymi łągami - w latach 1981-1983 - 6 par łągowych (Dombrowski et al. 1993). Większa, ale słabo zalesiona dolina Iłżanki (61,7 km) w latach 1994-1995 zasiedlona była zaledwie przez 2-4 pary (Furmanek i Osojca 1996). W dużej dolinie Pilicy (200 km², 140 km) w latach 1987-1989 wykryto ok. 56 par, a na transekcie przebiegającym przez nadrzeczne zadrzewienia wierzbowe stwierdzono 0,5p/km (Chmielewski et al. 1993), w roku 1998 pomiędzy Smardzewicami a Domaniewicami na fragmencie doliny (50 km) ze starszymi drzewostanami wierzbowo-olszowych aż 20-21 par (Chmielewski i Tabor 1998). Z kolei w dolinie Bzury (143 km², 120 km), z niewielką powierzchnią zadrzewień liściastych był liczniej odnotwany niż dzięcioł duży – 16 stwierdzeń tylko pomiędzy Kterami a Brochowem (Chmielewski et al. 2005). W dolinie Wisły w granicach OSO w roku 2009 oszacowano jego liczebność na ok. 70 par. w tym odcinek w granicach Warszawy tylko 2 pary - dane z 3 powierzchni próbnych kontrolowanych w nadwiślańskich łągach wskazywały, że był to drugi po dzięciole dużym co do liczebności gatunek dzięcioła (Tab. Xx)(Keller et al. 2017). Interesujące, że w dolinie Bugu (700 km², 250 km) w porównaniu do inwentaryzacji z lat 1984-1987 do 1998-2000 zanotowano niewielki wzrost z 47-52 par do 59 (Chmielewski et al. 2004, Dombrowski et al. 2014). W granicach OSO Doliny Wkry i Mławki w r. 2011 stwierdzono - 24 pary (Szcypiński et al. 2015). W pozostałych dolinach niewielkich rzek nieliczny, chociaż dane mogą być zaniżone ze względu na trudności metodyczne w ocenie liczby par łągowych. W tarasie zalewowym Liwca (274 km²) w roku 2006 populację łągową oceniono na 8 par a w 2011 ok. 15 (Dombrowski et al. 2012). W bagiennych dolinach Omulwi i Płodownicy w latach 2007-2008 gniazdowało minimum 8 par (Czerny 2008b).

Z dużych kompleksów leśnych posiadamy dwie inwentaryzacje, w kompleksie Kryńszczak (97,2 km²) w latach 1989-1991 stwierdzono 14 par łągowych a oszacowano populację na 25-35 par (Rzępała i Mitrus 1995). W lasach zagospodarowanych Puszczy Kozińskiej stwierdzony w 9,1% oddziałów, głównie w typach siedliskowych lasu mieszanego (Chmielewski et al. 2020). Ponadto na transekcie w borach sosnowych różnowiekowych na Równinie Kurpiowskiej zagęszczenie wynosiło 0,2-0,3p/km (Górski i Trzciniński 2011).

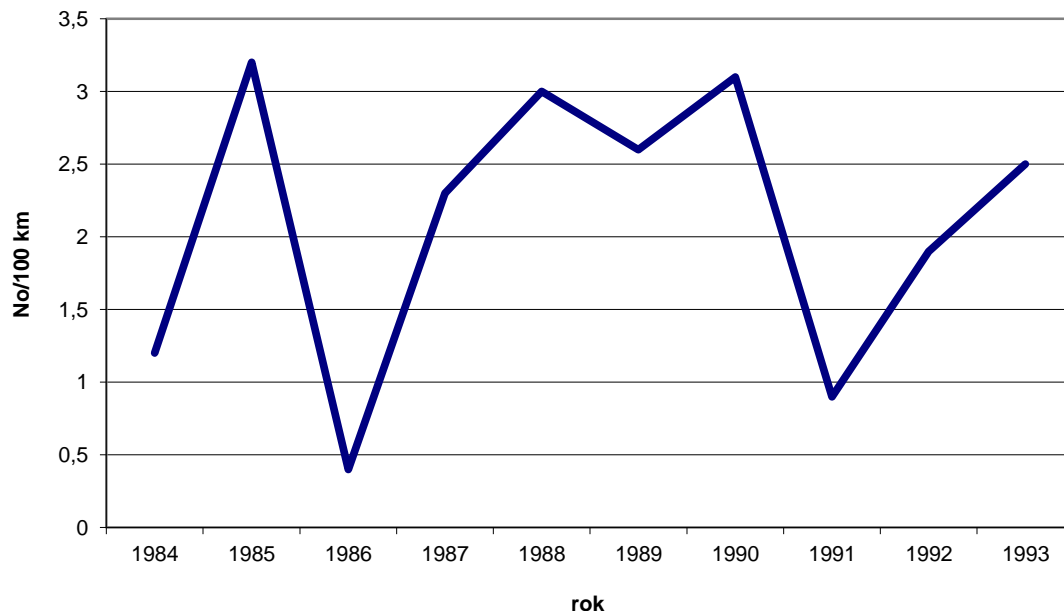
W sezonie łągowym, w wioskach na obrzeżach Puszczy Kozińskiej rzadko spotykany, na 51 skontrolowanych stwierdzony zaledwie w 3 (Chmielewski et al. 2020). Z większych miast zebrano dane w trakcie badań nad ptakami Tomaszowa Mazowieckiego, w

roku 1994 – lęgowy w zadrzewieniach nadrzecznych w liczbie 5 par oraz w śródmiejskim parku (Sosnowski 1994). Najbardziej kompleksowe oceny zgromadzono z Warszawy. Luniak (1996) dla lat 1986-1990. populację lęgową ocenił na 100-200 par, kolejna ocena do 2000 to 80-150 par. Lęgowy w śródmieściu Warszawy (15-30 par) gdzie gniazdował w większych kompleksach parkowych (np. w Łazienkach), wyjątkowe były lęgi w osiedlach mieszkaniowych z bogatą zielenią, np. osiedle im. J. Dąbrowskiego (Nowicki 2001). W latach 1980. najliczniejszym stanowiskiem w Warszawie był Las Kabacki (8 par). Wykonana przez Organiściak (2015) inwentaryzacja w 5 parkach Warszawy wykazała po 2 pary w Łazienkach Królewskich i w Parku Arkadia oraz pojedyncze pary w Parku Skaryszewskim (Kojtek et al. 2016 dla roku 2014 podaje ocenę < 2 par lęgowych) i Ogrodzie Saskim. Luniak et al. (2001) przedstawił wskaźniki ilościowe, i tak najwyższą liczebność 6p/km² stwierdzono w lesie k. Radiowa (dane z 1,3 km² 1988 r.), w końcu lat 1980. w 8 peryferyjnych lasach, na transektach było średnio 2p/km (dane z 23 km) i podobną liczebność stwierdzono nad Wisłą, na obszarze luźnej zabudowy wśród zadrzewień i ogrodów od Anina do Falenicy 1p/km² (14,1 km²).

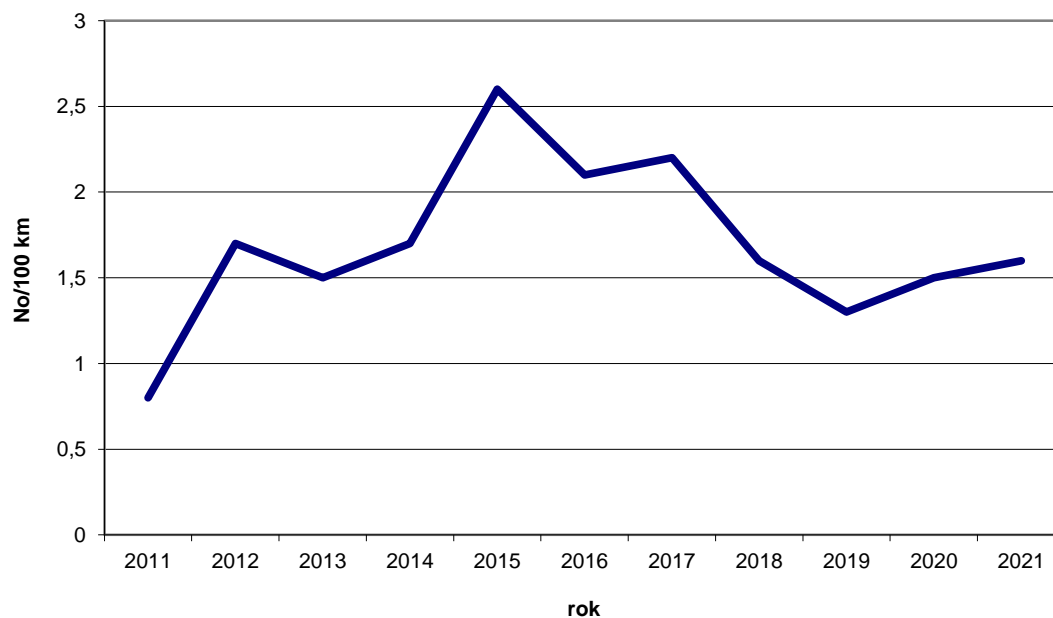
Zmiany liczebności: Informacje dotyczące występowania dzięciołka są bardzo skąpe, co pośrednio wskazuje, że nie był gatunkiem często notowanym przez ówczesnych badaczy awifauny. Taczanowski (1882) opisuje go jako gatunek występujący we wszystkich lasach, ogólnie liczniejszy od dzięcioła biało-grzbiecatego, ale rzadszy od średniego, podobnie Sapalski (1862) dodając, że przebywa w lasach liściastych. Kolejną informację o tym gatunku znajdujemy dopiero w opisie Steinera (1942), który widział go tylko kilka razy w Mińsku Mazowieckim. Z terenu byłego woj. radomskiego Pomarnacki (1980b) charakteryzuje go jako gatunek nieliczny, lęgowy w Kozienicach, Sucheju i Puszczy Kozienickiej. W kontrolowanych przez Luniaka (1974) 11 parkach w 6 miastach Wysoczyzny Siedleckiej wykazany jako lęgowy tylko w Parku Głównym w Siedlcach. Badania ilościowe przeprowadzono tylko na dwóch powierzchniach w połowie lat 1960. w Lesie Bielańskim (Luniak 1982) (tab. Xx).

Fluktuacje liczebności: Gatunek osiadły, wyjątkowo podejmuje ograniczone koczowania polęgowe, lub być może na teren Mazowsza zalatują ptaki z innych regionów a także z północy (Chmielewski 1997, 2009, Jędrzejewski 2000, Tabor 2002, Chmielewski et al. 2020), do podobnego wniosku doszedł Walasz (2000) i Dyrz et al. (1991) opisujący zimowanie dzięciołka w Małopolsce i na Śląsku. Wydaje się, że na przestrzeni lat 1980.-2020 wykazywał na Mazowszu duże wahania liczebności, mroźne zimy raczej nie mają wpływu na ten gatunek, z kolei stwierdzono, że mokre lato wpływa na sukces lęgowy, nie wykluczone, że

nakładają się na to również naloty ptaków z północy (Hagemeijer i Blair 1997). Odzwierciedleniem powyższego, chociaż trudno określić, który z wymienionych czynników był decydujący, mogą być wahania liczebności stwierdzone w trakcie styczniowych liczeń na rzekach. Jędrzejewski (2000) na podstawie inwentaryzacji ptaków w czasie styczniowych liczeń w dekadzie 1984-1993 na rzekach wschodniego Mazowsza zauważył, że dzięciołek zwiększył swoją liczebność wraz ze spadkiem temperatury, przypuszczalnie przyleciały na badany obszar z północnego-wschodu Europy (ryc. Xx). Podobne fluktuacje odnotowano w latach 2022-2021 (Łukaszewicz et al. 2011, 2012, Łukaszewicz i Rowiński 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2021) (ryc. Xx). Zimą w kontrolowanych 23 wioskach otaczających Puszcę Koziennicką odnotowany w zabudowie o charakterze wiejskim dwukrotnie, w zabudowie willowej nie obserwowany (Łukaszewicz i in. 2013). Nie notowany na transektach wykonanych w głębi lasów Puszczy Koziennickiej zarówno jesienią, zimą, jak i wiosną, co sugeruje unikanie tego typu siedliska w okresie polęgowym (Chmielewski et al. 2020), z kolei badania przeprowadzone w łągach nad środkową Wisłą wykazały jego stałą obecność, w październiku - 0,5 os/10km, w grudniu 0,2 os/10km, w marcu 2009 r. - 0,4 os/10 km (Keller et al. 2017). Duże fluktuacje wykazują również dane zebrane w ramach MPPL (Chylarecki et al. 2018).

Ryc. Xx. Zagęszczenie dzięciołka *Drobates minor* w styczniu na kontrolowanych rzekach wschodniego Mazowsza w latach 1984-1993

Ryc. Xx. Zagęszczenie dzięciołka *Drobates minor* w styczniu na kontrolowanych rzekach w latach 2011-2021

Tab. Xx. Zagęszczenie lęgowych dzięciołków *Dryobates minor* na powierzchniach I rzędu oraz wielkopowierzchniowych jednorodnych, uwaga: „w” w kolumnie liczba kontroli oznacza l. kontroli wieczornych, „n” nocnych

Makroregion	Mezoregion, gmina, nazwa powierzchni	Siedlisko dominujące	Pow. w ha	lata badań	Liczba kontroli	Liczba par	Zagęszczenie p/10 ha	Udział w %	Autor
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Siedlce, "Park Siedlecki Główny"	park miejski	15	1984	9 do 10	1	0,7	0,6	Dombrowski i Łuczak (1998)
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Siedlce, "Park Siedlecki Główny"	park miejski	15	1986	9 do 10	1	0,7	0,6	Dombrowski i Łuczak (1998)
Nizina Południowopodlaska	Równina Łukowska, gm. Łuków, pow. IV	las lęgowy, stary	254,5	1991	8	3 do 4	0,1	?	Rzępała i Mitrus (1995)
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Siedlce, „Las Golicki”	bór mieszany sosnowy, w średnim wieku	169	2004	9(1w)	6	0,4	X	Kot (2017)
Nizina Północnomazowiecka	Wzniesienia Mławskie, gm. Iłowo-Osada, Góra Dębowa koło Mławy”	bory mieszane sosnowe stare	386,6	2014	10(3w-n)	4	0,1	X	Szczypiński (2015)
Nizina Środkowomazowiecka	Aglomeracja Warszawska, gm. Bielany, „Robinia”	lasy grądowe, w średnim wieku	13	1965	?	1	0,8	?	Luniak (1982)
Nizina	Aglomeracja Warszawska, gm.	bory mieszane sosnowe,	13	196	?	1	0,8	?	Luniak

Śródkowoma zowiecka	Bielany, „Quercetum”	stary		8					(1982)
Nizina Śródkowoma zowiecka	Aglomeracja Warszawska, gm. Warszawa „Rez. im. Króla Jana Sobieskiego, pow. oddz. 7	lasy grądowe stare	20,2	1990	6	1	0,5	0,9	Stolarz (2009)
Nizina Śródkowoma zowiecka	Aglomeracja Warszawska, gm. Warszawa „Rez. im. Króla Jana Sobieskiego, pow. oddz. 15 i 16	lasy grądowe stare	55	1993	12 (1n)	1	0,2	0,4	Stolarz (2009)
Nizina Śródkowoma zowiecka	Aglomeracja Warszawska, gm. Wawer "Zakole wawerskie - oles"	las łęgowy młody	14,8	1994	15 (2w)	1	0,7	0,8	Rowiński 1997
Nizina Śródkowoma zowiecka	Kotlina Warszawska, gm. Góra Kalwaria "Młody Łęg"	las łęgowy w młodym i średnim wieku	8	1994	6(1w)	1	1,2	0,2	Keller et al.. 2017
Nizina Śródkowoma zowiecka	Aglomeracja Warszawska, gm. Wawer "Zakole wawerskie - oles"	las łęgowy młody	14,8	1995	11 (1w)	2	1,4	0,8	Rowiński 1997
Nizina Śródkowoma zowiecka	Aglomeracja Warszawska, gm. Warszawa „Rez. im. Króla Jana Sobieskiego, pow. A+B	lasy grądowe stare	55	1995	10 (1w)	4	0,7	0,7	Rowiński i in. 1998
Nizina Śródkowoma zowiecka	Kotlina Warszawska, gm. Czosnów "Ruska Kępa"	las łęgowy stary	11,25	1996	8 (2w)	1	0,9	0,7	Keller et al.. 2017
Nizina Śródkowoma zowiecka	Kotlina Warszawska, gm. Czosnów "Ruska Kępa"	las łęgowy stary	11,25	1997	4	1	0,9	0,7	Keller et al.. 2017
Nizina Śródkowoma zowiecka	Kotlina Warszawska, gm. Łomianki "Międzywale-Mozaika"	taras zalewowy z charakterystyczną dla dolin rzecznych mozaiką siedlisk	47	1997	8(2w)	1	0,2	0,6	Keller et al.. 2017
Nizina Śródkowoma zowiecka	Kotlina Warszawska, gm. Czosnów "Ruska Kępa"	las łęgowy stary	11,25	1998	7	2	1,8	0,7	Keller et al.. 2017
Nizina Śródkowoma zowiecka	Kotlina Warszawska, gm. Łomianki "Międzywale-Mozaika"	taras zalewowy z charakterystyczną dla dolin rzecznych mozaiką siedlisk	47	1999	9(2w)	2	0,4	0,6	Keller et al.. 2017
Nizina Śródkowoma zowiecka	Aglomeracja Warszawska, gm. Bielany, „Alnetum”	lasy łęgowe i lasy grądowe, stary	11	2000	6-10?	1	0,9	?	Mazgajski i in. (2001)
Nizina Śródkowoma zowiecka	Aglomeracja Warszawska "Powierzchnia PP"	las łęgowy stary	12,7	2006	14	1	0,8	0,4	Kojtek i Rochowicz (2010)
Nizina Śródkowoma zowiecka	Aglomeracja Warszawska, gm. Warszawa „Rez. im. Króla Jana Sobieskiego, pow. oddz. 5	lasy grądowe stare	19,8	2009	8	1	0,5	1,6	Stolarz (2009)
Nizina Śródkowoma zowiecka	Równina Kozienicka, gm. Policzna „Ols”	lasy bagienne	10	1999/2000	ok. 5 oraz nocne	1	1	1,8	Chołuj (2001)
Wzniesienia Południowomazowieckie	Dolina Białobrzaska gm. Mogielnica, "Tomczyce"	bór sosnowy, stary > 80 lat	57,99	1990	10 (1w.)	1	0,2	0,2	(Chmielewski 1992)
Wzniesienia Południowomazowieckie	Wysoczyzna Rawska, gm. Belsk Duży, "Modrzewina"	las mieszany dębowo-modrzewiowo-sosnowy	292,24	1990	10 (1w)	3	0,1	X	(Chmielewski 1992)
Wzniesienia Południowomazowieckie	Wysoczyzna Rawska, gm. Belsk Duży, Modrzewina ścisły"	las mieszany dębowo-modrzewiowo-sosnowy	39,91	1990	10 (1w)	0,5	0,1	X	(Chmielewski 1992)
Wzniesienia Południowomazowieckie	Wysoczyzna Rawska, gm. Mogielnica "Łęg przystrumykowy"	lasy łęgowe w średnim wieku	34,8	1994	10(2w)	2	0,6	0,6	Chmielewski (2015)
Wzniesienia Południowomazowieckie	Dolina Białobrzaska, „rez. Spała SPA”	lasy grądowe stare	16	2000	10(2w)	1	0,6	0,7	Topolski (2002)

Tab. Xx. Zagęszczenie łęgowych dzięciołków *Dryobates minor* na powierzchniach krajobrazowych II rzędu

Makroregion	Mezoregion, gmina, nazwa powierzchni	Typ krajobrazu	Rodzaj krajobrazu	Pow. w km kw	Rok/1 ata badań	Liczba kontr oli	Liczba par	Zagęszczenie(p/10 km kw)	Autor/-rzy
Nizina Południowopodl	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Siedlce „Stok Lacki”	Podmiejsk o-rolniczy	Zabudowa podmiejsk	6,4	1977	5	1	1,6	H. Kot

aska			a						
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Siedlce „Stok Lacki”	Podmiejsko-rolniczy	Zabudowa podmiejska	6,4	1978	6	1	1,6	H. Kot
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Mordy „Ogrodniki”	Rolniczy	Polny półotwarty	11	1979	9+1	2	1,8	Dombrowski 1980
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Mordy „Ogrodniki”	Rolniczy	Polny półotwarty	11	1980	8+2	2	1,8	Dombrowski 1980
Nizina Południowopodlaska	Równina Łukowska, gm. Łuków „Czerśl”	Rolniczy	Polny półotwarty	12	1981	7	1	0,8	Kot H., Z. Adamczyk, Cz. Kot, R. Kozik
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Paprotnia/Przesmyki "Paprotnia"	Rolniczy	Polny półotwarty	18	1982	11(3n)	1,5	0,8	Szymkiewicz (2003)
Nizina Południowopodlaska	Podlaski Przełom Bugu, gm. Jabłonna Lacka i Sterdyń "Krzemień"	Dolina rzeczna mineralna	Doliny rzeczna otwarta	46,7	1983	5	6	1,3	Chmielewski et al. (2004)
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Żelechowska gm. Stanin „Stanin”	Rolniczy	Polny półotwarty	9	1983	5	1	1,1	A. Dombrowski
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Mordy „Ogrodniki”	Rolniczy	Polny półotwarty	11	1995	9+2	1	0,9	Goławski i Dombrowski (2004)
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Mordy „Wojnów”	Rolniczy	Polny półotwarty	9	2003	8+1	1	1,1	A. Dombrowski
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Żelechowska gm. Stanin „Stanin”	Rolniczy	Polny półotwarty	9	2003	9	1	1,1	A. Dombrowski
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Siedlce „Joachimów”	Rolniczy	polny otwarty	9	2004	6	2	2,2	A. Dombrowski
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Siedlce „Stok Lacki”	Podmiejsko-rolniczy	Zabudowa podmiejska	6,4	2004	6+1	1	1,6	H. Kot
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Suchożebrzy "Przygody"	Rolniczy	polny otwarty	9	2004	7	1	1,1	A. Dombrowski
Nizina Południowopodlaska	Wysoczyzna Siedlecka, gm. Mordy/Paprotnia "Hołubla"	Rolniczo-leśny	Polno-leśny	54	2009	5	5	0,9	A. Dombrowski
Nizina Północnomazowiecka	Wysoczyzna Ciechanowska, gm. Gołymin/Sońsk "Gołymin"	Rolniczy	Polny półotwarty	49	2006	3	3 do 5	0,6-1,0	M. Murawski
Nizina Północnomazowiecka	Równina Kurpiowska gm. Kadzidło „Kadzidło”	Rolniczy	Polno-łąkowy	9	2007	7+1	2	2,2	A. Dombrowski
Nizina Środkowomazowiecka	Dolina Środkowej Wisły, gm. Sobienie Jeziory "Siedzów"	Dolina rzeczna mineralna	Dolina rolniczo-sadownicza	7	1983	5+1	2	2,9	A. Dombrowski
Nizina Środkowomazowiecka	Dolina Środkowej Wisły, gm. Wilga "Wilga"	Dolina rzeczna mineralna	Dolina rolniczo-sadownicza	13	1983	6+2	5	3,8	A. Dombrowski
Nizina Środkowomazowiecka	Dolina Środkowej Wisły, gm. Wilga/Sobienie-Jeziory "Sobienie-Jeziory"	Dolina rzeczna mineralna	Dolina rolniczo-sadownicza	60	1983	5	13	2,2	A. Dombrowski
Nizina Środkowomazowiecka	Dolina Środkowej Wisły, gm. Maciejowice "Podwierzbie"	Dolina rzeczna mineralna	Dolina rzeczna rolnicza	10,6	1983	5+1	4	3,8	A. Dombrowski
Nizina Środkowomazowiecka	Dolina Środkowej Wisły, gm. Maciejowice "Podwierzbie"	Dolina rzeczna mineralna	Dolina rzeczna rolnicza	10,6	2006	5	3	2,8	A. Dombrowski
Wzniesienia Południowomazowieckie	Dolina Białobrzaska, gm. Wyśmierzyce/Promna "Pilica-Białobrzegi"	Dolina rzeczna mineralna	Doliny rzeczna otwarta	9,5	1994	4(1n)	1 do 2	1,1-2,1	Chmielewski et al. (1998)
Wzniesienia Południowomazowieckie	Równina Radomska, gm. Nowe Miasto n. Pilicą/Odrzywół "Drzewiczka-Brzeski"	Dolina rzeczna mineralna	Dolina rzeczna otwarta	4,8	1995	4(1n)	1	2,1	Chmielewski et al. (1998)
Wzniesienia	Dolina Białobrzaska, gm.	Dolina	Dolina	10,5	1998	5	7	6,7	Chmielewski

Południowoma zowieckie	Rzeczycza "Lubocz"	rieczna minerlana	rieczna otwarta						(2002)
Wzniesienia Południowomazowieckie	Równina Radomska, gm. Jedlnia-Letnisko „Gzowice”	Rolniczy	Polny otwarty	9	2008	6+2	2,5	2,8	M. Łukaszewicz, R. Kuropieska

Sławomir Chmielewski

Streszczenie. Średnio licznie lęgowy (6000-8000 par), osiadły. Występuje na całej Nizinie Mazowieckiej, preferował jako siedliska lęgowe lasy lęgowe, zwłaszcza w dolinach rzecznych oraz grądy, rzadko spotykany w borach sosnowych i mieszanych, nieliczny w parkach miejskich i starych sadach oraz zadrzewieniach liściastych w krajobrazie rolniczym, czasami w alejach wierzbowych w sąsiedztwie wsi. Największe zagęszczenia osiągał w dolinach rzecznych w lasach lęgowych - 1,8p/10 ha, ($\bar{x}=0,9p/10$ ha), a najwyższe zagęszczenie krajobrazowe w dolinie dużej rzeki wyniosło 6,7p/10 km² ($\bar{x}=2,5p/10$ km²), najniższe stwierdzono w krajobrazie rolniczym ($\bar{x}=1,3p/10$ km²). W latach 1980-2021 odnotowano duże fluktuacje liczebności.

Literatura:

Chmielewski S. 1997. Przeloty i zimowanie ptaków na dolnej Pilicy. Kulon 2: 129-166.

Chmielewski S. 2009. Przeloty i zimowanie ptaków w krajobrazie rolniczym Wysoczyzny Rawskiej. Kulon 14: 19-31.

Chmielewski S. 1992. Awifauna lęgowa rezerwatów leśnych „Tomczyce” i „Modrzewina”. Not. Orn. 1-2: 81-92.

Chmielewski S. 2002. Ocena metod waloryzacji ornitologicznych w krajobrazie dolin rzecznych na przykładzie Pilicy i Mogielanki. Praca doktorska. UAM, Poznań.

Chmielewski S. 2015. Awifauna lęgowa łęgu przystrumykowego nad Mogielanką w środkowej Polsce. Kulon 20: 39-50.

Chmielewski S., Tabor J. 1998. Inwentaryzacja i waloryzacja awifaunistyczna doliny Pilicy poniżej zapory do granic województwa piotrkowskiego. Maszynopis UW w Piotrkowie Trybunalskim

Chmielewski S., Dombrowski A., Smoleński T., Zawadzki J. 2004. Awifauna lęgowa doliny dolnego Bugu. Kulon 9: 3-37

Chmielewski S., Kusiak P., Sosnowski J. 1993. Awifauna lęgowa tarasu zalewowego dolnej Pilicy. Not. Orn. 34: 247-276.

- Chmielewski S., Tabor J., Tabor M., Tabor A. 1998. Ziemia Radomska i Kielecka. W: J. Krogulec (red.). Ptaki łąk i mokradeł Polski (Stan populacji, zagrożenia i perspektywy ochrony. IUCN Poland, Warszawa 229-262.
- Chmielewski S., Tabor J., Kowalski M. 2005. Awifauna doliny Bzury. Roczn. Nauk. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamandra”. 9: 15-48.
- Chmielewski S., Łukaszewicz M., Tabor J., R. Kuropieska, Kurowski M., Molęda M., Szafranski A., Iwańczuk C., Miłkowski M., Kurys C. 2020. Ptaki Puszczy Kozienickiej i terenów przyległych. Monografia faunistyczna. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań-Pionki.
- Chołuj P. 2001. Awifauna torfowiska Okólny Ług. Praca magisterska. Uniwersytet Warszawski, Warszawa, msc.
- Chylarecki P., Chodkiewicz T., Neubauer G., Sikora A., Meissner W., Woźniak B., Wylegała P., Ławicki Ł., Marchowski D., Betleja J., Bzoma Sz., Cenian Z., Górski A., Korniluk M., Moczarska J., Ochocińska D., Rubacha S., Wieloch M., Zielińska M., Zieliński P., Kuczyński L. 2018. Trendy liczebności ptaków w Polsce. GIOŚ, Warszawa.
- Czekaj M. 2017. Awifauna łęgowa doliny rzeki Krępanki w roku 2016. Praca inżynierka na Wydziale Nauk o Zwierzętach na kierunku: hodowla i ochrona zwierząt towarzyszących i dzikich. SGGW, Warszawa.
- Czerny M. 2008b. Inwentaryzacja populacji gatunków ptaków dla ochrony których został wyznaczony obszar Natura 2000 PLB140005 Dolina Omulwi i Płodownicy. Wyk. Krameko, na zlec. MUW w Warszawie.
- Dombrowski A. 1980. Niektóre aspekty ekologiczne występowania ptaków w krajobrazie rolniczym. Praca magisterska. Zakład Zoologii WSR-P, Siedlce, msc.
- Dombrowski A., Chmielewski S., Rzępała. 1993. Znaczenie dolin rzecznych dorzecza Wisły Środkowej dla awifauny, zagrożenia i postulaty ochronne. W: L. Tomjałojć (red). Ochrona przyrody i środowiska w dolinach nizinnych rzek Polski. Wyd. Inst. Ochr. Przyr. PAN. s. 203-224.
- Dombrowski A., Goławski A., Cieśluk P., Kasprzykowski Z., Dmoch A., Twardowski M., Szczepankiewicz E., Miciałkiewicz R., Zawadzki J., Smoleński T., Mróz E., Sikora M., Trębicki Ł., Omelaniuk M., Kurowski M., Mortka K., Sidelnik M., Waclawik P. 2014. Zmiany liczebności wybranych łęgowych gatunków ptaków w tarasie zalewowym Doliny Dolnego Bugu w okresie 1984-2014. Kulon 19: 1-20.
- Dombrowski A., Łuczak J. 1998. Zgrupowania łęgowe ptaków w parkach Siedlec. Kulon 3: 151-184.
- Dombrowski A., Kot H., Michałowski D., Goławski A., Kozik R., Chmielewski S. 2012. Awifauna łęgowa Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków Dolina Liwca. Kulon 17: 31-64.

- Dyrcz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.
- Furmanek M., Osojca G. 1996. Awifauna tarasu zalewowego Iłżanki w okresie lęgowym. Kulon 1: 11-20.
- Goławski A., Dombrowski A. 2004. Awifauna lęgowa wybranych fragmentów krajobrazu rolniczego wschodniej Polski. Not. Orn. 45: 44-49.
- Górski A., Trzciniński K. 2011. Awifauna lęgowa południowo-wschodniej części Puszczy Kurpiowskiej w latach 1987-2011. Kulon 16: 1-40.
- Hagemeijer E. J. M., Blair M.J. 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T&A.D. Poyser, London.
- Jędrzejewski M. 2000. Zimowanie ptaków lądowych w dolinach wybranych rzek środkowo-wschodniej Polski w dekadzie 1984-1993. Kulon 5: 3-37.
- Keller M., Dmoch A., Malina R., Okołów G., Tusiński R. 2017b. Zespoły ptaków lęgowych lasów i zadrzewień lęgowych w dolinie środkowej Wisły. W: Keller M., Kot H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D. (red.). Ptaki środkowej Wisły. Wyd. M-ŚTO, Pionki, s. 127-158.
- Kojtek B., Marczewski A., Kajzer K., Dziadosz M. 2016. Ptaki parku Skaryszewskiego w Warszawie. W: J. Romanowski (red.). Park Skaryszewski w Warszawie. Przyroda i użytkowanie. Wyd. UKSW. s. 207-214.
- Kojtek B., Rochowicz E. 2010. Zespół lęgowy leśnych ptaków rezerwatu Morysin w Warszawie. Parki Nar. Rez. Przyr. 29,2: 93-106.
- Kot H. 2017. Ptaki lęgowe lasu golickiego koło Siedlec. Kulon 22: 1-26.
- Luniak M. 1974. Ptaki biotopów parkowych w małych miastach środkowo-wschodniej Polski. Acta Orn. 14: 99-143.
- Luniak M. 1982. Ptaki rezerwatu Las Bielański w Warszawie. Ochr. Przyr. 44: 219-243.
- Luniak M. 1996. Inventory of the avifauna of Warsaw – species composition, abundance, and habitat distribution. Acta Orn. 31: 67-80.
- Luniak M., Kozłowski P., Nowicki W., Plit J. 2001. Ptaki Warszawy 1962-2000. Atlas Warszawy 8. IGiPZ PAN, Warszawa
- Łukaszewicz M., Kasprzykowski Z., Rowiński P. 2011. Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2011 roku. Kulon 16: 135-144.

Łukaszewicz M., Kasprzykowski Z., Rowiński P. 2012. Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2012 roku. Kulon 17: 143-151.

Łukaszewicz M., Rowiński P. 2013. Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2013 roku. Kulon 18: 157-165.

Łukaszewicz M., Rowiński P. 2014. Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2014 roku. Kulon 19: 188-196.

Łukaszewicz M., Rowiński P. 2015. Sprawozdanie z zimowego monitoringu ptaków na obiektach wodnych Niziny Mazowieckiej w styczniu 2015 roku. Kulon 20: 190-198.

Łukaszewicz M., Rowiński P. 2016. Sprawozdanie z zimowego monitoringu ptaków na obiektach wodnych Niziny Mazowieckiej w styczniu 2016 roku. Kulon 21: 135-144.

Łukaszewicz M., Rowiński P. 2017. Sprawozdanie z zimowego monitoringu ptaków na obiektach wodnych Niziny Mazowieckiej w styczniu 2017 roku. Kulon 22: 157-171.

Łukaszewicz M., Rowiński P. 2018. Sprawozdanie z zimowego monitoringu ptaków na obiektach wodnych Niziny Mazowieckiej w styczniu 2018 roku. Kulon 23: 186-201.

Łukaszewicz M., Rowiński P. 2019. Sprawozdanie z zimowego monitoringu ptaków na obiektach wodnych Niziny Mazowieckiej w styczniu 2019 roku. Kulon 24: 101-117.

Łukaszewicz M., Rowiński P. 2021. Sprawozdanie z zimowego monitoringu ptaków na obiektach wodnych Niziny Mazowieckiej w styczniu 2021 roku. Kulon 26: 83-94.

Łukaszewicz M., Kuropieska R., Iwańczuk C., Mołęda M., Szafranski A., Tęcza R. 2013. Zimowanie ptaków w zabudowie wiejskiej i willowej na Równinie Kozienskiej. Kulon 18: 117-137.

Mazgajski T. D., Rejt Ł., Chromy M., Podlacha F. 2001. Stan i zmiany awifauny rezerwatu „Las Bielański” w Warszawie. Parki Nar. i Rez. Przyr. 20,2: 27-41.

Nowicki W. 2001. Ptaki śródmieścia Warszawy. Muzeum i Inst. Zoologii, Warszawa.

Organiściak P. 2015. Zespół lęgowych dzięciołów Picidae w wybranych parkach Warszawy. Praca magisterska, SGGW, Warszawa, msc.

Osojca G., Chołuj P. 2008. Awifauna lęgowa doliny Zwolenki. Kulon 13: 51-57.

Pomarnacki L. 1980b. Ptaki lęgowe woj. radomskiego. Biul. Kwart. RTN 3: 39-52.

Rowiński P. 1997. Awifauna projektowanego rezerwatu Zakole Wawerskie w Warszawie. Kulon 2: 177-194.

Rowiński P., Nowakowski J. K., Kowalski M. 1998. Zespół ptaków lęgowych „Rezerwatu im. Króla Jana Sobieskiego” w Warszawie. Kulon 3: 75-87.

- Rzępała M., Mitrus C. 1995. Ocena liczebności awifauny lęgowej kompleksu leśnego „Kryńszczak” koło Łukowa w siedleckim. *Not. Orn.* 36: 273-295.
- Sapalski J. 1862. *Pogląd na historię naturalną gubernii radomskiej*. Kielce.
- Sosnowski J. 1994. *Awifauna miasta Tomaszowa Mazowieckiego*. Wyd. Muzeum w Tomaszowie Maz.
- Steiner W. 1942. *Ornithologisches aus dem Bug-Weichselbogen*. *Ber. Ver. Schles. Orn.*, 27: 20-27.
- Stolarz P. 2009. Ptaki rezerwatu im. Króla Jana III Sobieskiego w Warszawie, w granicach obecnych i historycznych. *Kulon* 14: 115-134.
- Szczypiński P. 2015. *Awifauna lęgowa Specjalnego Obszaru Ochrony Siedlisk Natura 2000 Góra Dębowa koło Mławy*. *Kulon* 20: 51-77.
- Szczypiński P., Kot H., Murawski M., Antczak K., Miciałkiewicz R., Waclawik P. 2015. *Awifauna lęgowa obszaru Natura 2000 Doliny Wkry i Mławki PLB140008*. *Kulon* 20: 3-27.
- Szymkiewicz M. 2003. *Awifauna lęgowa wybranego fragmentu krajobrazu rolniczego pod Siedlcami*. *Kulon* 8: 77-87.
- Tabor J. 2002. *Awifauna krajobrazu rolniczego w okresie pozalęgowym na terenie Spalskiego Parku Krajobrazowego*. Uniwersytet Łódzki, Praca licencjacka
- Taczanowski W. 1882. *Ptaki krajowe*, t. 1-2. Wyd. Akad. Umiej., Kraków.
- Topolski D. 2002. *Awifauna lęgowa rezerwatów Spalskiego Parku Krajobrazowego*. *Kulon* 1-2: 3-22.
- Walasz K. (red.) 2000. *Atlas ptaków zimujących Małopolski*. MTO, Kraków.